

Vlinderrijkdom in de bergen van Zuid-Bulgarije

Tekst: In het Zuidoosten van de Balkan ligt Bulgarije, een land driemaal zo groot als Nederland maar met veel minder inwoners. Na het verdwijnen van het IJzeren Gordijn en de val van het communisme is het veel gemakkelijker geworden om door het land te reizen en zijn gebieden die eerst 'moeilijk' toegankelijk waren voor de Westerse toerist nu zonder problemen te bezoeken. De bergketens Pirin en Rodópen waren zulke gebieden omdat ze in de (directe) nabijheid liggen van NAVO-landen Griekenland en Turkije. Dunbevolkt, puur en buiten Bulgarije vrij onbekend zijn deze prachtige streken ideaal om er eens te vlieden.

Op weg naar de Rodópen

Het is juni. Na Sofia achter ons gelaten te hebben begint het uitgestrekte platteland. Plaatsnamen worden vaak alleen in het Cyrillische alfabet weergegeven. Het eerste dat ons opvalt is de aanwezigheid van ooievaars. Zij foerageren in velden langs de wegen en voederen hun jonge kroost op de daken van huizen in dorpen. Hoeveel decennia geleden konden we van dezelfde tafelen genieten in Nederland? Eén ding is duidelijk: we zijn hier een flink eind teruggeworpen in de tijd en alleen de mobiele telefoontjes verraden ons dat het toch echt 2004 is.

Natuur is in Bulgarije niet alleen bergen en bossen maar ook landbouwgebieden. Vaak nog traditioneel bewerkt herbergen ze een rijke flora en fauna! Het klimaat in de Rodópen is anders dan in de rest van Bulgarije. De dalen openen zich naar het zuiden toe waardoor er een warm klimaat heerst met invloeden van de Middellandse Zee. Hierdoor kunnen zuidelijke vlindersoorten waargenomen worden.

De oostelijke Rodópen

De Rodópen danken hun naam aan de Griekse mythologie. De Thracische maagd Rhodópe zou zich uitgegeven hebben voor Hera, de vrouw van de oppergod Zeus. Als straf veranderde deze haar in steen. Vandaag de dag leven er in het dunbevolkte gebied veel islamieten. Etnische Turken en tot de Islam bekeerde Bulgaarse

Joep Steur

Balkanvuurvlinder (m) in de Rodópen.

Pomaken. Dorpjes met minaretten stralen een oriëntaalse sfeer uit. In the middle of nowhere ziet men vrouwen in traditionele pofbroeken het land bewerken. Piepkleine gehuchtjes zijn half vervallen. Deze streek is arm en toeristen zijn nog iets bijzonders!

De Arda-rivier

De Arda is een zij-rivier van de Maritsa. Van scheepvaart heeft zij weinig last, daar eigenlijk alleen de Donau in Bulgarije echt bevaarbaar is. Met soms flinke bochten meandert zij zich een weg door het glooiende landschap, zoals in de buurt van Madzarovo. Ooibossen, vanzelf ontstane zandstrandjes en een weelderige begroeiing sieren haar oevers hier. Opvallend hierbij zijn een soort bleek vingerhoedskruid (*Digitalis sp.*) en de bij ons als tuinplant bekendstaande prikneus (*Lychnis coronaria*) die hier inheems is en met zijn felroze bloemen duidelijk aanwezig is. Laaggelegen vochtige plekjes liggen hier pal langs bossen en rotsachtige, droge hogergelegen gebieden. Dit resulteert in het naast elkaar voorkomen van vlindersoorten die normaal gesproken veel verder uit elkaar hun leefgebieden hebben.

Oostelijk dambordje (*Melanargia larissa*), snuitvlinder (*Libythea celtis*) en violette vuurvlinder (*Lycaena alciphron*) zijn de krenten in de pap hier! Het was de eerste keer dat ik een snuitvlinder zag. Zijn vlucht is heel kenmerkend en apart.

Zwaluwstaarthaften (*Nemoptera sinuata*) zijn hier talrijk. Deze op dagvlinders lijkende insecten zijn makkelijk te bewonderen. Ze komen voor in het Zuidoostelijke Middellandsezegebied en geven het gebied iets extra's! Kijkend vanaf de omliggende hoogtes naar de Arda-Rivier ziet men een werkelijk adembenemend landschap. Ook elders in de omgeving van Madzarovo liggen langs de Arda-rivier vele vlinderparadijsjes met bijzondere soorten als kardinaalsmantel (*Argynnis pandora*) aange trokken door grote stevige felroze distels, oostelijke pijp-bloemvlinder (*Zerynthia cerisy*) vooral nectardrinkend van

The butterfly richness of the mountains of southern Bulgaria

The mountainous region of south-east Bulgaria is virtually unknown to tourists, even though its warm climate and the richness of its flora and fauna make it an ideal destination for butterfly lovers. The author spent a summer holiday there and describes the scenery and the many butterfly species he saw. The Rhodopes, a mountain range that is dry and rocky in the east, and green with lush forests in the west, has a host of butterfly species typical for the Balkans. He also made extraordinary butterfly observations in the Pirin Mountains where he also visited the National Park.

de diepblauwe bloemen van de ossentong (*Anchusa sp.*), oostelijk tijmblauwtje (*Pseudophilotes vicrama*) en blauwe ijsvogelvlinder (*Limenitis reducta*). Ook ziet men hier zeer grote paarsblauwe procerus-kevers voorbijkruipen op jacht naar een lekker maaltje.

Verder westelijk ligt bij de Arda-rivier het plaatsje Orešari en het stuwmeer Studen Kladenec. Het landschap is hier heel anders. Het is droger en kaler met veel rotsen van graniet die het van oorsprong vulkanische gebied een typische aanblik geven. Klein christusdoornblauwtje (*Tarucus balkanica*), turks spikkeldikkopje (*Pyrgus cinarae*), grote schaduwzandoog (*Kirinia roxelana*) en witbandzandoog (*Brintesia circe*) voelen zich hier thuis met vele andere vlinders.

De westelijke Rodópen

Naar het westen toe wordt het gebergte groener en vochtiger. De bossen lijken haast ondoordringbaar. Beren en wolven schijnen hier nog te leven. Beekjes en riviertjes zoeken hun weg door het landschap. De lagere hellingen bestaan vooral uit loofbossen met eiken en beuken. Dennen en sparren zoeken het liever hogerop. Bij een riviertje in de buurt van Ardino zien we twee vooral oostelijk voorkomende soorten namelijk de toortsparemoervlinder (*Melitaea trivia*) en de spireazwever (*Neptis rivularis*). De laatste houdt van de hier aanwezige vochtige loofbossen en doet zijn naam eer aan door te zweven vanaf de hogergelegen hellingen richting het rivierdal. Hij heeft in Bulgarije maar een beperkt verspreidingsgebied. Langs de weg zitten enkele snuitvlinders van de vochtige grond te drinken. Fotograferende mensen lijken hen niet te storen. Voorbijzovende auto's daarentegen vinden ze niet leuk... Het door bossen omgeven pittoreske plaatsje Široka Laka met zijn traditionele oude huizen en kleine steegjes is een bezoek meer dan waard. We rijden langs een ruisende beek door een schitterend landschap. De Griekse grens is niet ver weg. We komen nu ook Bulgaars-Orthodoxe kerkjes tegen. Het bergdorpje Trigrad op ongeveer 1200 m hoogte is ons volgende doel. Maar om het te bereiken moeten we eerst door de Kloof van Trigrad die steeds smaller wordt naarmate men hoger komt. Er zijn hier kalkhoudende bergellingen en rotsen. Achter Trigrad ontvouwt zich een uniek landschap met interessante bergweities. Het voelt alsof we helemaal afgesloten zijn van de buitenwereld. De vlinders zijn onze provisorische landkaarten: balkanvuurvlinder

Oostelijk saffierblauwtje.

Afra Steur

Trigrad (Rodópen).

der (*Lycaena candens*), balkanhooibeestje (*Coenonympha rhodopensis*) en oostelijk saffierblauwtje (*Plebeius pylaon*) laten ons weten in welk gedeelte van Europa we ons bevinden. Een fikse plensbui maakt een abrupt einde aan het gefladder in dit paradijsje. De fototoestellen hebben eindelijk ook even rust. Althans voor deze dag. In de morgen zijn tegen de muren van de huizen nachtvlinders te bewonderen vooral als de buitenlamp 's nachts is aangelaten. Resultaat zijn dan o.a. enkele pijlstaarten zoals ligusterpijlstaart, dennenpijlstaart en het klein avondrood. Ook een van de mooiste beervlinders, de roomvlek (*Arctia villica*) is aangetrokken door het licht. Roomkleurige vlekken op een zwarte ondergrond bedekken als een mantel de gele ondervleugels. Maar het indrukwekkendst aan deze nachtvlinder vind ik zijn imposante bloedrode borst.

De reis wordt weer voortgezet. Tussen Borino en Satovca (± 1180 m) liggen vele vochtige weities. Vaak zijn ze geelgekleurd door ratelaars met daartussen verschillende tinten roze van orchideeën, adderwortels en zwaardlelies. Weer zien we de sterk op de rode vuurvlinder lijkende balkanvuurvlinders maar ook heideblauwtjes, roodstreephooibeestjes (*Coenonympha glycerion*) en het bont dikkopje om er maar een paar te noemen. Een rups van de tweekleurige parelmoervlinder (*Melitaea didyma*) doet zich te goed aan een ratelaar. In de oostelijke Rodópen zag ik enkele van deze rupsen op vlasbekje.

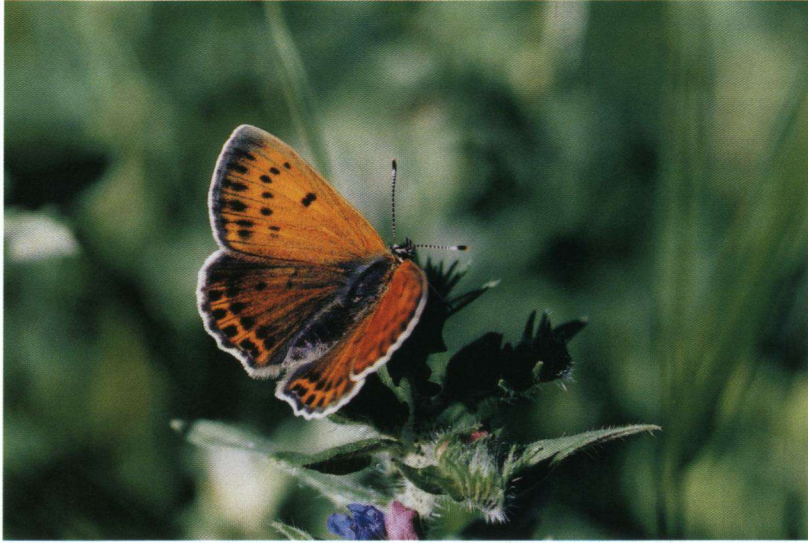
We gaan de Rodópen uit en naderen nu het Pirin-gebergte.

Het Pirin-gebergte

Melnik, het kleinste stadje van Bulgarije, ligt niet ver van zowel Macedonië als Griekenland. Het slaperige plaatsje - een stadje kun je het echt niet noemen - ademt een zuidelijke sfeer uit. Het is er erg warm. In de omgeving zijn grote witte zandstenen rotsen.

Op loopafstand van het hotel bevinden zich al bloemrijke plekjes met struwelen. Vals heideblauwtje (*Plebeius idas*) en geelbandspikkeldikkopje (*Pyrgus sidae*) laten zich hier zien. Het is ook de enige plek tijdens mijn reis waar ik een ben tegengekomen. In de struwelen zijn veel rup-

Balkan vuurvlinder (Piringbergte).

sen te zien van de woldrager en de plakker.

In een dor en bruinachtig landschap net buiten Melnik waar je echt niet wilt vlinders ontdek ik een exemplaar van het groot kustdikkopje (*Gegenes nostradamus*). In een saaie wegberm notabene. Er zijn maar enkele van deze vlinders waargenomen in Bulgarije!

In de omgeving van Melnik in de buurt van Slatovol/Rupite ligt een droog en rotsachtig gebied met een uitgedoofde vulkaan. Desondanks groeien er vele bomen, struiken en bloemen. Vooral een schitterend blauwe ridderspoor trekt onze aandacht. Dit komt door de minerale bronnen die zich hier bevinden. Naast de werkelijk ontelbare sprinkhanen zijn er ook nog bijzondere vlinders te bewonderen. Grote vos, rouwmantel, oostelijke vuurvlinder (*Lycaena thersamon*), koningspage en kardinaalsmantel (*Argynnis pandora*).

Langs de Struma-rivier bij Kresna ligt zelfs een voor Bulgarije rijk vlindergebied. Ik zie onder andere turks spikkeldikkopje (*Pyrgus cinarae*), een net uit zijn pop gekropen rouwmantel, koninginnenpages en de balkanboswachter (*Hipparchia syriaca*). Weer te veel om ze allemaal op te sommen hier. Een volwassen rups van de wolfsmelkpijlstaart waarschuwt met zijn felle kleuren dat ik maar beter van hem af kan blijven. Het helpt. Juvenile rupsen van deze soort zijn trouwens groeniger en missen het rood. Bij het water zitten enkele Bulgaren te genieten van hun vrije tijd terwijl beekjuffers lijken te dansen boven de oevers. Maar helaas er schijnen plannen te zijn om door dit gebied een weg aan te leggen. Soms is vooruitgang achteruitgang.

Nationaal Park Pirin

Dit beschermde natuurgebied bij de wintersportplaats Bănsko beslaat 6700 hectare bergland. Hoogste punt is 2914 m. Heldere beekjes, glooiende valleien, bossen, bergmeertjes en besneeuwde bergtoppen zijn te bewonderen vanaf talrijke kronkelende paden. Totaal anders dan de Rodópen. De alpine flora is uniek en vele soorten zijn endemisch. Er groeien o.a. een geelwitte akelei, vetblad, primula, crocus, campanulas, *Gentiana*

Joep Steur

pyrenaica en orchideeën die ik niet op naam kan brengen! Op sommige plekken komt kalksteen aan de oppervlakte. Het weer is zonnig maar toch vliegen er voor de tijd van het jaar maar weinig soorten vlinders. Vanwege een te lang durende winter misschien?

Zwarte apollo's (*Parnassius mnemosyne*), balkanhooibeestjes (*Coenonympha rhodopensis*), voorjaarserebia (*Erebia medusa*), oranjetipjes, distelvlinders, kleine parelmoervlinder, dagpauwoog, zilvervlek (*Boloria euphrosyne*) en kleine rotsvlinder (*Lasiommata petropolitana*) hebben zich o.a. laten zien. Normaal zouden er nu veel bremblauwtjes (*Polyommatus eroides*) moeten vliegen, maar helaas, we zien er geen. Gelukkig vlogen er toch nog een paar exemplaren een stuk lager op een zonnige, steile bloemrijke helling vlakbij ons hotel dat aan de rand van het park ligt. De soort komt in Europa maar zeer beperkt voor en is bedreigd. Zijn waardplant is de bremsoort *Genista depressa*. Vandaar zijn Nederlandse naam.

De blauwtjesfamilie kent vele schakeringen blauw. Ook het bremblauwtje-mannetje heeft zijn eigen karakteristieke blauwe kleur die de aandacht trekt van zowel de andere sexe als van door het veld struinende vlinderaars.

Een vlinderreis door Bulgarije is een ontdekkingsreis door een land waar heden en verleden elkaar raken en waar cultuur en natuur nog op veel plekken harmonieus met elkaar verbonden zijn. Bulgarije wil net als alle andere voormalige Oostbloklanden worden als West-Europa met hetzelfde welvaartsniveau. Zal deze wens ten koste gaan van de natuurlijke rijkdom? Als het antwoord "ja" wordt, dan betekent deze welvaart ook verarming. Nu wordt Natuur hier nog met een hoofdletter geschreven. De vraag is alleen hoe lang nog? De toekomst zal ons het antwoord geven!

Literatuur

Abadjiev S. (1992). Butterflies of Bulgaria.

Abadjiev S. (2001). An Atlas of the Distribution of the Butterflies in Bulgaria.

Pamperis L. (1997). The Butterflies of Greece.

Schaider P. & P. Jakši (1989). Die Tagfalter von jugoslawisch Mazedonien.

Tolman T./Lewington R. (1999). De Nieuwe Vlindergids van Europa en Noord-Afrika. Uitgeverij Tirion.

Turks hooibeestje (Piringbergte).

Joep Steur

Deze gebieden zijn te bezoeken met Eco Tourist Services (www.ecotourist-services.nl)